

УДК 37.378

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-109-2-108-118>

ПАТРІОТИЗМ ЯК ДУХОВНО-МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У СВІТЛІ ДВОХ ВОЄН ХХІ СТОЛІТТЯ

О. П. Лучанінова

ORCID 0000-0001-8336-9273

Автор представляє четверту статтю, яка поглиблює тему патріотизму в умовах війни, розкриває його особливості на прикладі боротьби воїнів двох країн, де точиться віроломна війна. Релігії світу тримають фокус на моральній людині, яка несе відповідальність за себе, інших людей, за мир, бо без відповідальності немає моральної людини. Саме тому увагу приділено вищій освіті, де закінчується останній етап соціалізації студентів і викладачі мають донести до них, що нині український патріотизм – не книжковий, не рекламний, не політичний. Він став за цей воєнний час барометром гідності, честі, звитяги й мужності, природною рисою характеру простого українця, бо має генетичне коріння тисячолітньої історії боротьби.

Метою статті є розкрити патріотизм як духовно-моральну цінність особистості у світлі двох воєн ХХІ століття на прикладі боротьби за незалежність народів двох країн, пояснити особливості сучасного патріотизму для студентської молоді.

Використано аналіз, синтез, порівняння, узагальнення для розуміння патріотизму як духовно-моральної цінності особистості. Спрямовано увагу на загальному патріотизмі національно-громадянського спрямування, який має стати основним курсом розвитку держави й у повоєнний період. Підкреслено, що патріотизм може мати багато спільного у народів різних країн, якщо йде справедлива війна в ім'я людини і незалежності, такий патріотизм є дієвим: українським і ізраїльським воїнам легше сформулювати стратегію перемоги, бо їхня війна справедлива, праведна, а вони – захисники-патріоти.

Наголошено, що духовна мобілізація українців має бути не тільки на фронті. Науковці висувають ідею організованої нації, інструментами для розвитку якої має стати інститут українознавства, змістом якого є пропаганда українського способу життя: навчившись будувати українське життя на власних традиціях, такий народ буде не тільки розуміти, що треба захищати, а навіть не допускати нападу чи думки про війну з боку недоброзичливців.

Наведено результати опитування щодо розуміння ознак патріотизму українцями. Описано особливості патріотизму ізраїльського народу, виховання патріотизму серед учнів школи.

Новизною є те, що патріотизм швидко набуває ознак духовно-моральної цінності особистості саме в умовах війни.

Практичне значення полягає в тому, що паралелі розуміння патріотизму у світлі двох воєн є практичним матеріалом для викладача у процесі формування дієвого патріотизму через дію тих, хто реально захищає свій народ і свою землю.

Ключові слова: патріотизм, духовно-моральна цінність, патріотизм у світлі війни, духовна мобілізація, ідея організованої нації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Війна і людина на війні. На планеті щодня тривають війни – локальні, загарбницькі, несправедливі, між колись дружніми країнами і т. ін. Є ті, хто їх розв'язує, і ті, хто захищає свою землю і свій народ. Тривалість війни залежить не тільки від політиків, генералів, але й від майстерності й вихованості, рівня сили добра, духовності воїнів-захисників. Історична правда про причини розв'язування воєн десь посередині.

Увага світу прикута до двох віроломних воєн, розв'язаних не господарями своїх країн, а їхніми заздрісними сусідами як реванш за роки незалежності у цих двох державах.

Війна триває. Через виховну політику вищої освіти викладачі мають донести до студентів, що нині український патріотизм – не книжковий, не рекламний, не політичний. Більше як два роки війни пофарбували український патріотизм у кольори – червоний і чорний: багато любові є у серці українського народу і багато скорботи. Український патріотизм став за цей воєнний час барометром гідності, честі, звитяги й мужності. Він став природною рисою характеру простого українця, бо має генетичне коріння тисячолітньої історії боротьби.

Війна на священній землі коротша у часі, але не менш трагічна й патріотична. Журналісти, експерти з військової справи й ведення війни проводять паралелі між цими двома війнами: захисники української й священної землі дійсно сильні духом і вірою у справедливість.

Розуміння патріотизму крізь призму війни є актуальним для студентів як агентів позитивних змін у воєнний час і повоєнний період, бо за ними, їхніми правильними професійними діями – майбутнє держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Нині багато

періодики, публіцистики, наукових праць на тему війни й прояву патріотизму на війні: соціологічні дослідження, ідеологічні форми та ціннісні модифікації патріотизму української молоді на основі аналізу модернованих групових дискусій (М. Єнін); піднесення патріотизму задля подальшої національної консолідації народу перед реальними мілітаристськими загрозами (В. Кушерець); особливості формування почуття патріотизму в Україні (О. Кіндратець); патріотизм в умовах воєнного стану (О. Лучанінова); нове осмислення патріотизму та шляхи його формування (Ж. Петровичко); бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів (Ж. Петровичко, Е. Єрьоменко); педагогічні засоби патріотичного виховання (О. Онопрієнко); виховання патріотизму у студентської молоді (В. Тернопільська); модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету (О. Жаровська); методи і форми національно-патріотичного виховання курсантів та студентів у закладі вищої освіти МВС України (А. Ключко) та ін.

Огляд поданих вище наукових праць показує, що певна робота з виховання патріотизму серед студентів проводилася до війни, але часто це були урочисті або декларативні заходи: треба любити народ, країну, треба бути сильним і витривалим, готовим стати на захист; спиратися на козацькі традиції.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Нині маємо радикальне розуміння патріотизму в Україні після вторгнення «братнього» народу на нашу землю. До 2014 року молодь розуміла патріотизм як певну пропаганду, любов до рідного краю, традицій, інструментальне бачення патріотичних цінностей, патріотизм «об'єднує народ на активну діяльність на благо і розвиток своєї країни» (Єнін, 2018).

Нині ж ми спостерігаємо загальний патріотизм національно-громадянського спрямування. Він проявляється в готовності захищати незалежну країну, народ, в любові до українського народу. Не всі народи на це здатні, велику роль у прояві такого патріотизму серед українського та ізраїльського народу відіграють уроки історії і боротьби за незалежність.

Мета статті – розкрити патріотизм як духовно-моральну цінність особистості у світлі двох воєн ХХІ століття на прикладі боротьби за незалежність народів двох країн, пояснити особливості сучасного патріотизму для студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. В. Кошерець (2024) наголошує, що патріотизм як основа національної консолідації та формування

політичної нації, стає нині головним курсом і для нашої країни. Як би хто не характеризував це поняття, патріотизм об'єднує суспільство, робить державу сильною, здатною захистити кожного громадянина і вибороти країні мир як найбільшу цінність людства (За мир через перемогу над війною, 2024). Як же хочеться, щоб події на фронті були більш активними, які, здається, нині уповільнені в часі.

Духовна мобілізація українців має бути не тільки на фронті. Учені, історики, політики, представники громадських організацій під час зустрічей, конференцій обговорюють важливість різних інструментів, які наблизять перемогу. Навіть релігії світу тримають фокус на моральній людині, яка несе відповідальність за себе, інших людей, за мир. Без відповідальності немає моральної людини.

Солдати ЦАХАЛ, воїни ЗСУ – сильні духом, об'єднані духом, думкою про людей і дією. Для себе вони зрозуміли природу війни, тому їхній патріотизм є дієвим: українським і ізраїльським воїнам легше сформулювати стратегію перемоги, бо їхня війна справедлива, праведна, а вони – захисники-патріоти.

Певна частина українського суспільства ще на шляху до дієвого патріотизму, бо пропаганда рф робить свою чорну справу, гальмує поступ до формування мобілізуючого духу народу, щоб перейти від зросійщеної нації до української, знецінити пропаганду агресора. Такий стан речей має свою історичну теорію.

Громадський діяч Юрій Сенюк (2024) зазначає у своєму виступі на науково-методичній конференції (товариство «Знання»), що історично народи були поділені на дві етичні системи: до першої системи відносяться люди морально стійкі, які не розмежовують добро і зло і не змінюють своєї позиції; до другої етичної системи відносяться люди, які розуміють, що таке добре і погано для економіки, життя, тому агресивно це захищають з позиції корисності (За мир через перемогу над війною, 2024).

Для кожного з народів у цих війнах іде боротьба за духовну спадщину, яку вони завжди успішно боронили у минулому. Розвиток технологій, індустрії розваг, добробут притупили почуття єдності й патріотизму.

Учасники науково-практичної конференції «За мир через перемогу над війною задля майбутнього України і світу» в м. Київ (2024) висунули ідею організованої нації, інструментами для розвитку якої має стати інститут українознавства, який поки незаслужено виконує роль факультативу університету. Зміст роботи цього інституту якраз і має бути яскравим прикладом українського способу життя (там само). Навчившись будувати українське життя на власних традиціях, такий народ буде не тільки розуміти,

що треба захищати, а навіть не допускати думки про напад чи війну у недобррозичливців.

Кажуть, українського цвіту по всьому світу – приблизно 65 мільйонів разом з українцями, які проживають зараз в умовах війни в Україні. Науковці-патріоти пропонують, щоб Україна стала центром міжнародного українознавства, щоб держава мала оновлені духовні знання, розуміла, як не втратити українськість, розвивала тяглість до всього українського.

Ізраїльський народ береже свої традиції, не допускає до нівелювання своїх цінностей, серед яких проста людина – найвища цінність (це нарешті стало цінністю у світі). Красномовним є той факт, що за три дні 300 тисяч резервістів прибуло за місцем призначення на бази, щоб негайно приступити до виконання свого військового обов'язку – боронити свій народ.

Багато спільного є у цих народів: сімейність, любов до дітей, повага до людей похилого віку, почуття краси, дух незалежності, гостинність, гумор, родинність, добробут, піклування про дітей, злагода, віра в добро. Є що захищати, є чому задрити. Ці (наші) народи сильні як нація.

Виявляється, дієвий патріотизм – це не завжди про зброю в руках. Дійсно, наближуючи ідею глобального українства від теорії до реальності, треба створити міжнародний інститут сучасних знань, щоб озброїти нашу молодь конкурентоспроможними знаннями, відновити свій потенціал, наукове і промислове лідерство (За мир через перемогу над війною, 2024).

З поданого вище можна зробити висновок, що освіта, і вища зокрема, має докорінно переглянути освітню політику на тлі трансформаційних процесів і цифровізації – готувати фахівців до роботи на інноваційних підприємствах, дбати про громадянське здоров'я, патріотизм громадян. Це певна місія: глобальне українство як організовану націю ніхто, крім нас, не сформує, але це змінить конфігурацію світу. Треба підготувати українських лідерів для міжцивілізаційної платформи миру, де буде вирішуватися не перемога у війні, а перемога над війною в Україні, світі (там само).

Патріотизм як духовно-моральна цінність особистості – це щоденна праця вчителів і викладачів, це латентна, без пафосу, форма любові до людини, щоденна праця на підприємствах для підтримки фронту й тилу, допомога волонтерів, вражаючі вчинки дітей, коли вони віддають гроші, подаровані на день народження, на придбання безпілотної; це ризик професіоналів, коли вони під час повітряної тривоги чи посеред ночі ремонтують світло або водогін, гасять пожежу.

Цікавими є результати опитування до Дня незалежності (Гордість за Україну, 2023): 46 % респондентів вважають ознаками патріотизму донати і волонтерство; розмовляти українською мовою – 45 %; служити на фронті, працювати і вести бізнес під час війни в Україні – 30%; більше 25% –

цікавитися історією України; купувати українські товари, споживати український контент, займатися громадською діяльністю – 9-14% тощо (див. рис. 1).

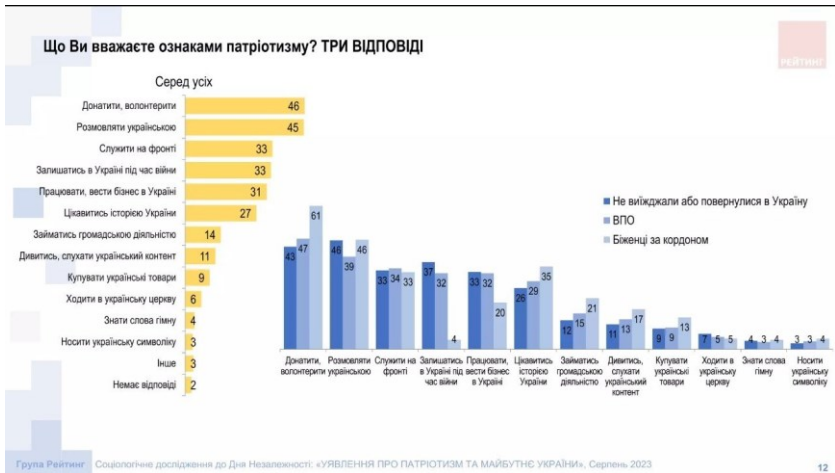

Рис. 1. Результати опитування соціологічною групою «Рейтинг» 16-20 серпня 2023 р. методом CAWI (Computer Assisted Web Interviewing) на платформі Rating Online (Гордість за Україну, 2023)

Під час війни патріотизм постає на макрорівні значимою частиною суспільної свідомості і виражається у світогляді, моральних ідеалах, нормах і проявах поведінки конкретної особистості (Патріотизм – як употужнення України, 2024). Ж. Петрочко зазначає, що патріотизм має три процесуальні компоненти – пізнання, осмислення; емоційне занурення; практичне втілення, досвід національно-патріотичного вчинку (Петрочко, 2017).

Патріотизм має стати цінністю для людини, наприклад, студента. Спочатку має відбутися процес пізнання, осмислення цього поняття – розуміння патріотизму від патріота-інтелігента до патріота-особистості, який переносить любов до країни й ближнього у конкретні дії.

В одному інтерв'ю С. Кримський зазначив, що нація – це історична особистість, саме в XVII столітті, коли формувалася завдяки козацькій звитязі, Б. Хмельницькому українська нація, вона стає суб'єктом світової історії (Знання, настояні на совісті, 2011). Народ ізраїльський сформувався як нація ще раніше, але на політичній арені нашим народам постійно треба доводити, що маємо право на щасливе й вільне життя, бо ми – нація.

Перед викладачами особливо гуманітарних дисциплін стоїть важливе завдання – через знання, досвід, вчинки видатних людей навчити студентів любити себе, бо найдовший шлях – це шлях людини до себе, любити свій народ, хоч, як пише Л. Костенко, «не тому, що він (народ) найкращий на землі», кожна людина має навчитися відчувати себе органічною частиною свого народу (народився, корінь «род»). Нас об'єднує ідея серця, софійність дії, духовна сила слова – з цього народжується патріотизм як духовно-моральна цінність особистості (Філософія як стиль життя, 2006).

Нині треба оновити форми й методи виховання, поглибити базові знання з народних традицій, кращих надбань педагогіки й психології. Патріотичне виховання – це комплекс заходів духовно-морального, соціально-політичного, психолого-педагогічного, військово-технічного та іншого характеру; найбільш ефективними є зустрічі з реальними учасниками бойових дій, інтерактивне спілкування студентів, що сприяє формуванню у них патріотичної самосвідомості, готовності до захисту держави (Клочко, 2023). Воюють нові покоління, які люблять свої держави, – сучасні, технологічно розвинуті, відкриті світові, цифрові, комфортні для життя – без бар'єрів і перешкод, «без олігархів і корупціонерів, із сучасними дорогами і школами, інтернетом, з можливостями для кожного» (Корнієнко, 2021). Українські студенти стають волонтерами, збирають гроші на техніку, її ремонт, часто їдуть на передову, щоб із рук в руки передати БПЛА, дрони, відремонтовані машини, броніки; є випадки, коли такі волонтери переходять зі статусу воїна тилу у статус воїна бойової частини. Це і є дієвий патріотизм, який реалізовується свідомо людиною у конкретні дії, стає духовно-моральною цінністю для особистості.

Юнаки й дівчата в Ізраїлі перед тим, як йти на службу в армію, проходять курс волонтера в школах-пніміях (школа цілодобового перебування й навчання в ній), на громадських засадах працюють із дітьми як вихователі, вчать психології спілкування й вирішення дитячих проблем. Відбувається єдність поколінь через дію й повагу; потім вони відправляються служити в армію і повертаються в школи, щоб передати свій бойовий досвід. Вражає один випадок: загинув на цій війні випускник школи-пнімії, єдиний син у матері. Діти школи організували зустріч з мамою, провели її по всіх місцях, де він жив у школі, вчився, за яким столом обідав, працював; розповіли, який він був веселий і як любив життя, плакали разом з мамою; показали фотостенд, меморіальні таблички з іменем хлопця. Ось так народжується патріотизм як духовно-моральна цінність особистості учня. Дітей об'єднує горе втрати і рішучість не допустити такі втрати, відчуття болю налаштовує камертон душі на боротьбу заради життя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладач перш за все є транслятором особистісного начала, тому так важливо, як він побудує виховну частину своєї лекції, спілкування зі студентами; має любити свою роботу, володіти знанням, настояним на совісті, не самому проголошувати мудрі думки, а видобувати їх з інших людей (Знання, настояні на совісті, 2011).

Формування особистості – це постійний процес взаємодії між внутрішніми факторами особистості та зовнішнім середовищем, який відбувається протягом усього життя людини. Патріотизм є внутрішнім дієвим фактором розвитку особистості. Тільки через дію людина приходить до практичного розуміння духовних понять. Якості людини, компетентності розвиваються/формується за певних умов. Воєнний стан в Україні є тією реактивною умовою, завдяки якій перевіряється ступінь декларативності та дієвості патріотизму як духовно-моральної цінності людини. Приклад двох сучасних воєн, які тривають у нашій країні й на священній землі, показує велич людини та її духовний вибір через любов до вільного й мирного життя.

Література

1. Гордість за Україну. Українці розповіли про патріотизм, єднання, мову – опитування. URL: <https://texty.org.ua/fragments/110520/gordist-za-ukrayinu-ukrayinci-rozpozvily-pro-patriotyzm-yednannya-movu-opytuvannya/> (дата звернення: 13.05.2024).
2. Єнін М. Ідеологічні форми та ціннісні модифікації патріотизму української молоді (на основі аналізу модернованих групових дискусій). Національний технічний університет України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського». *Ідеологія і політика*, 2018. № 2(10), 2018. С. 61–94.
3. За мир через перемогу над війною за для майбутнього України і світу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A1DmFY5D2Eg> (дата звернення: 13.05.2024).
4. Знання, настояні на совісті. Інтерв'ю з проф. Сергієм Борисовичем Кримським, 2011. URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/znannia-nastoiani-na-sovisti-interviu-z-prof-serhiem-borysovychem-krymskym> (дата звернення: 16.05.2024).
5. Ключко А. М. Напрями, методи і форми національно-патріотичного виховання курсантів та студентів у закладі вищої освіти МВС України. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 15-17.
6. Корнієнко О. Патріотизм 2.0. Як любити Україну в XXI столітті. *Новий погляд*, 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-yak-proyavlyayetsya-spravzhnii-patriotizm-novini-ukrajini-50179295.html> (дата звернення 15.05.2024).

7. Патріотизм - як употужнення України. URL: <https://znannya.org.ua/index.php/naukovi-statti/1413-patriotizm-yak-upotuzhnennya-ukrajini> (дата звернення 13.05.2024).
8. Петрович Ж. Нове осмислення патріотизму та шляхи його формування у викликах часу. Україна патріотична. *Науково-популярний журнал*. Серпень 2017 року. С. 11-23. URL: <https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Ukraina-patriotichna.pdf> (дата звернення 13.05.2024).
9. Філософія як стиль життя. Інтерв'ю із Сергієм Борисовичем Кримським. «*Дух і літера*», 2006, № 15-16. URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/filosofia-iak-styl-zhyttia-interviu-iz-serhiem-borysovychem-krymskym> (дата звернення 16.05.2024).

References

1. Hordist za Ukrainu. Ukrainci rozpovily pro patriotyzm, yednannia, movu – opytuvannia [Pride for Ukraine. Ukrainians spoke about patriotism, unity, language – a survey]. Retrieved from: <https://texty.org.ua/fragments/110520/gordist-za-ukrayinu-ukrayinci-rozpovily-pro-patriotyzm-yednannya-movu-opytuvannya> (date of appeal: 13.05.2024) (ukr).
2. Yenin, M. (2018). Ideolohichni formy ta tsinnisni modyfikatsii patriotyzmu ukrainskoi molodi (na osnovi analizu moderovanykh hrupovykh diskusii) [Ideological forms and value modifications of patriotism of Ukrainian youth (based on the analysis of moderated group discussions)]. *Natsionalnyi tekhnichniy univer-t Ukrainy “Kyivskiy politekhnichniy universytet imeni Ihoria Sikorskoho”*. *Ideolohiia i polityka*. № 2(10). S. 61–94 (ukr).
3. Za myr cherez peremohu nad viinoiu za dlia maibutnoho Ukrainy i svitu [For peace through victory over war for the future of Ukraine and the world]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=A1DmFY5D2Eg> (date of appeal: 13.05.2024) (ukr).
4. Znannia, nastoiani na sovisti. Interviu z prof. Serhiem Borysovychem Krymskym [Knowledge, Infused on Conscience”. Interview with Prof. Serhiy Krymsky] (2011). Retrieved from: <https://newacropolis.org.ua/articles/znannia-nastoiani-na-sovisti-interviu-z-prof-serhiem-borysovychem-krymskym> (date of appeal: 16.05.2024) (ukr).
5. Klochko, A. M. (2023). Napriamy, metody i formy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia kursantiv ta studentiv u zakladi vyshchoi osvity MVS Ukrainy [Directions, methods and forms of national-patriotic education of cadets and students in a higher education institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Psyholohichni ta pedahohichni problemy profesinnoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Vinnytsia, 24 berez. 2023 r.)*. MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, Nauk. park “Nauka ta bezpeka”. Vinnytsia : KhNUVS. S. 15-17. (ukr).
6. Korniienko, O. (2021). Patriotyzm 2.0. Yak liubyty Ukrainu v XXI stolitti [Patriotism 2.0. How to love Ukraine in the 21st century]. *Novyi pohliad*. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-yak-proyavlyayetsya-spravzhniy-patriotizm-novini-ukrajini-50179295.html> (date of appeal: 15.05.2024) (ukr).

7. Patriotyzm - yak upotuzhnennia Ukrainy [Patriotism - as a strengthening of Ukraine]. Retrieved from: <https://znannya.org.ua/index.php/naukovi-statti/1413-patriotizm-yak-upotuzhnennya-ukrajini> (date of appeal: 13.05.2024) (ukr).
8. Petrochko, Zh. (2017). Nove osmyslennia patriotyzmu ta shliakhy yoho formuvannia u vyklykakh chasu [New understanding of patriotism and ways of its formation in the challenges of time]. *Ukraina patriotychna*. Naukovo-populiarnyi zhurnal. Serpen 2017 roku. S. 11-23. Retrieved from: <https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Ukraina-patriotychna.pdf> (date of appeal: 13.05.2024) (ukr).
9. Filosofiia yak styl zhyttia. Interviu iz Serhiem Borysovychem Krymskym [Philosophy as a lifestyle. Interview with Serhiy Krymsky] (2006). *“Dukh i litera”*. № 15-16. Retrieved from: <https://newacropolis.org.ua/articles/filosofiia-iak-styl-zhyttia-interviu-iz-serhiem-borysovychem-krymskym> (date of appeal: 16.05.2024) (ukr).

PATRIOTISM AS A SPIRITUAL AND MORAL VALUE OF PERSONALITY IN THE LIGHT OF TWO WARS OF THE 21ST CENTURY

O. P. Luchaninova

The author presents the fourth article, which deepens the topic of patriotism in war, reveals its features on the example of the struggle of soldiers of two countries where a treacherous war is waged. The world's religions focus on a moral person who is responsible for himself, other people, and the world, because without responsibility there is no moral person. That is why attention is paid to higher education, where the last stage of socialization of students is coming to an end and teachers must convey to them that today's Ukrainian patriotism is not bookish, advertising, or political. During this wartime, it has become a barometer of dignity, honor, victory, and courage, a natural character trait of an ordinary Ukrainian, because it has genetic roots in the millennial history of struggle.

The purpose of the article is to reveal patriotism as a spiritual and moral value of the individual in the light of the two wars of the twenty-first century on the example of the struggle for independence of the peoples of the two countries, to explain the peculiarities of modern patriotism for students.

The analysis, synthesis, comparison, and generalization are used to understand patriotism as a spiritual and moral value of a person.

Attention is focused on the general patriotism of national and civic orientation, which should become the main course of state development in the postwar period

It is emphasized that patriotism can have much in common among the peoples of different countries, if there is a just war in the name of humanity and independence, such patriotism is effective: it is easier for Ukrainian and Israeli soldiers to formulate a strategy for victory because their war is just, righteous, and they are patriotic defenders.

It is emphasized that the spiritual mobilization of Ukrainians should be not only at the front. Scholars put forward the idea of an organized nation, the tools for the development of which should be the Institute of Ukrainian Studies, the content of which should be the propaganda of the Ukrainian way of life: having learned to build Ukrainian

life on their own traditions, such a people will not only understand what needs to be defended, but even prevent attacks or thoughts of war from enemies.

The article presents the results of a survey on the understanding of patriotism by Ukrainians. The features of the patriotism of the Israeli people and the education of patriotism through school students are described.

The novelty is that patriotism is rapidly acquiring signs of spiritual and moral value of the individual in the conditions of war.

The practical significance is that the parallels of understanding patriotism in the light of two wars are practical material for the teacher in the process of forming effective patriotism through the actions of those who actually defend their people and their land.

Keywords: *patriotism, spiritual and moral value, patriotism in the light of war, spiritual mobilization, the idea of an organized nation.*

Лучанинова Ольга Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри металургії чавуну і сталі (інженерна педагогіка) Українського державного університету науки і технологій (ННІ «Інститут промислових і бізнес технологій») (м. Дніпро, Україна). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Luchaninova Olha Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Iron and Steel Metallurgy (Engineering Pedagogy of Ukrainian State University of Science and Technology (Educational and Scientific Institute «Institute of Industrial and Business Technologies»)) (Dnipro, Ukraine). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com